KNNV afdeling Apeldoorn

DE VIER JAARGETIJDEN

Jaargang 2023, nummer 1

INHOUD

Voorwoord *Jacob Ruijter* 3

Programma 1e kwartaal 3

Oliebollen - Nieuwjaarswandeling 3

In Memoriam Lucia Harleman 4

Ledenmutaties 4

Nieuwe soort *Jeannette Hoek* 5

Vuurzwammen *Michiel Visch* 7

Wat is onkruid *Marchien van Looij* 9

Uilen zijn fascinerende vogels *Nel Appelmelk* 12

Een rituele dans *Hilde Ham* 15

KNNV – boeken *Ben Keizer* 16

Kamperen met natuurliefhebbers 16

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn 17

Foto's voorpagina Nina de Vries, opmaak: Nina de Vries

UITERSTE INLEVERDATUM KOPIJ 2023 – nr.2: 1 maart 2023

Lidmaatschap

Contributie per jaar: € 33,00 (vanaf 2023), huisgenootleden € 18,00 jeugdleden (jonger dan 25 jaar) € 15,00.

Opgeven als lid van onze afdeling Apeldoorn bij Gerrian Tacoma, tel. 055-534 0943, ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl of via de website.
Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 2 maanden (dus uiterlijk 31 oktober).
Betaling vóór 1 februari van het lopend jaar op IBAN rekeningnummer **NL88 TRIO 0338 7457 34**, ten name van KNNV, afd. Apeldoorn te Apeldoorn

Voorwoord van het bestuur

Jacob Ruijter

Begin dit jaar hadden we nog te maken met beperkingen vanwege de pandemie, maar vanaf het voorjaar hebben we gelukkig weer al onze verenigingsactiviteiten als vanouds kunnen oppakken.
Natuurlijk blijft nog enige voorzichtigheid geboden, maar we kunnen ook de binnenactiviteiten zoals de Leden-voor-ledenavond/nieuwjaarsbijeenkomst gewoon in januari houden.
Als vereniging c.q. werkgroepen organiseren we komend jaar weer tal van activiteiten om samen verbinding te zoeken in en met de natuur. Verbinding met en respect voor de natuur is iets wat je zou wensen voor de gehele mensheid, maar de realiteit is helaas vaak anders in onze polariserende samenleving.
Opvattingen zoals “we hebben helemaal geen natuur in Nederland” of “er is geen ruimte voor natuur in een stadstaat als Nederland” hoor je regelmatig onder opiniemakers.
Persoonlijk ben ik het daar zeer mee oneens en zie ik juist mogelijkheden en noodzaak om de natuur te versterken.
Naar ik hoop worden er in 2023 serieuze stappen gezet om de stikstofproblematiek eindelijk op te gaan lossen, worden er klimaatmaatregelen genomen en wordt de natuur versterkt.
Maar nog meer dan dat hoop ik dat er een spoedig einde komt aan de waanzinnige oorlog in Oekraïne en alle andere geweld in de wereld.

Fijne feestdagen en gezond 2023.

Programma 1e kwartaal 2023

Werkgroepactiviteiten staan op de website:
https://apeldoorn.knnv.nl/agenda/

zo 8 januari	Nieuwjaarswandeling	Kroondomein
wo 18 januari	Leden voor Leden	20.00 uur. Bronkerk, zaal De Duiker
wo 29 maart	ALV	20.00 uur. Bronkerk, zaal De Duiker

Oliebollen - Nieuwjaarswandeling

Jan en Jannie organiseren ook deze keer de Nieuwjaarswandeling.
Nu op 8 januari in het Kroondomein, let wel op de afstand en het wat heuvelachtig terrein.
Een mogelijk tot afkorten is er niet.
Opgave is verplicht en kan via:
j.kerseboom6@chello.nl
of 055 5338323

Zondag 8 januari 2023
Vertrek winkelcentrum Europaweg 09.30 uur (Kwantumhal).
Zelf meenemen: eten en drinken en iets om op te zitten
De wandeling door het Kroondomein is ca. 11 kilometer.
Het is af toe even klimmen en dalen.

In Memoriam Lucia Harleman 1953-2022

Eitjes tellen, januari 2019, Lucia Harleman

Nadat Lucia in 2017 de vlindercursus gevolgd had werd ze in 2018 lid van de insectenwerkgroep. Ze miste weinig bijeenkomsten van de werkgroep en stortte zich vanaf het begin vol enthousiasme op de studie van diverse soortgroepen. Het begon dichtbij, in haar tuin vloog van alles rond en met de camera in de aanslag werden veel soorten vastgelegd en gedetermineerd.

Ook bij de excursies ging ze graag mee. Daarnaast nam ze al snel meerdere telroutes van vooral dagvlinders en libellen voor haar rekening en bij het zoeken naar eitjes van de sleedoornpage was ze een zeer welkome en kundige deelnemer. Diverse nieuwe gebieden in Apeldoorn met sleedoornstruiken en eitjes van de sleedoornpage zijn door haar ontdekt.

In haar tuin heeft ze meerdere malen de nachtvlinderval gezet, zodat ook haar kennis van deze soortgroep zich steeds verder uitbreidde. Onzekere determinaties werden altijd in de bijeenkomsten van de werkgroep gedeeld en besproken.

In september werd bij een scan een uitgezaaide kanker geconstateerd met een zeer slechte prognose. Haar wereld stortte in. Ze gebruikte de tijd die haar nog restte om nog zoveel mogelijk samen te genieten met haar man, kinderen en kleinkinderen. Haar conditie ging razendsnel achteruit en op 7 december is ze overleden.

We missen haar, vooral als positief en aardig mens, maar ook als zeer waardevol lid van de insectenwerkgroep.
We wensen haar naasten alle kracht om dit verschrikkelijke verlies te dragen.

Namens de insectenwerkgroep, Koos Middelkamp.

Ledenmutaties

Nieuwe leden (t/m 11-12-2022):
Jacqueline Kok
Vincent Rijnbende (paddenstoelen)
Els van Ingen (planten en paddenstoelen)

Overleden:
Lucia Harleman

Opzeggingen per 1 januari 2023:
Ellen Sjouke
Renate Alferink
Jan-Willem Wilbrink
Marian Biezeman
Wolter Moes
Annemiek Hermans
Gert Reijnen
Jeannette Hoek

Nieuwe soort…

Jeannette Hoek

Het zo maar even het veld in gaan is er niet meer bij.
Het lijkt eerder of ik voor een paar dagen op vakantie ga als je ziet wat ik allemaal mee zeul!!
Je checklist die je afloopt om te kijken of je niets vergeten bent als je de deur uitgaat.
Heb ik de juiste kleding aan, zodat ik herkenbaar ben in het veld, mijn camera, vergunning, verrekijker, GPS, pen en papier, tablet, loeppotjes, petje voor de zon, boterham, water, schepnet, klopscherm, anti-mug of prikweg-roller en mijn batdetector (voor de sprinkhanen). Dan stap ik in de auto en ga op pad. Aangekomen op de locatie begint alles weer van voor af aan voordat ik de eerste stap het veld in zet. Wat heb ik nodig vandaag in het veld. Dat kan per organisatie nog wel eens verschillend zijn. Bij inventarisaties voor de Faunawerkgroep op de Hoge Veluwe heb ik een tablet nodig waar ik mijn waarnemingen op kan invoeren. Kost wel wat meer tijd maar werkt super. Tevens moet je daar een hesje dragen zodat je herkenbaar bent in het veld voor de medewerkers van het park en voor het publiek.
Voor Natuurmonumenten moet ik mijn eigen GPS gebruiken en alles noteren (pen en papier). Dresscode is een blouse met “Natuurmonumenten” erop.

Maar als we eenmaal in het veld zijn neemt de spanning toe, wat ga ik vandaag allemaal weer zien en ontdekken…….
Zo kom ik ieder jaar weer nieuwe soorten tegen, soorten die soms zeldzaam, maar soms ook algemeen zijn. Dat is het leuke aan het inventariseren van insecten. Vaak weet ik ook de naam niet en fotografeer ik het insect van alle kanten, want een kenmerk kan op de kop zitten, een knobbel of stekel aan de poten, in de vleugels of aan de achterlijfsaanhangsels om maar eens iets te noemen. Thuisgekomen ga je dan op zoek naar de familie en later probeer je te determineren tot op de soort.

Tabanus sudeticus

Chrysops relictus

Graag wil ik jullie laten mee genieten van een aantal, voor mij, nieuwe soorten die ik ben tegen gekomen in het veld en in mijn eigen tuin dit jaar.
Dit jaar viel mij op dat er iedere keer als ik bij de vijver stond een forse daas boven de vijver zweefde en regelmatig het water aantipte. Nou dan wil je graag weten welke soort het is. Het schepnet klaar gelegd en dan maar hopen…… en hopen…..
Twee dagen later had ik geluk; de daas bleef zweven en met het schepnet heb ik hem gevangen en eens goed bekeken. Het bleek *Tabanus sudeticus* (Paardendaas) te zijn.

De familie *Tabanidae* (dazen) hebben de laatste tijd wel mijn interesse. Ze hebben prachtige ogen, die onderling ook weer verschillen. In het veld heb ik regelmatig te doen met ze…… Ze doen ongelooflijk hun best om mij stiekem te steken, zelf door de kleren heen. Dat doen ze echt op kousenvoeten. Je merkt er

niets van, totdat!! Akelige jeuk en een enorme bult erop volgen. Het ligt een beetje aan het biotoop, maar in een vochtig biotoop heb ik meer last van de Goudoogdazen. Een prachtig insect, waar je meer soorten van hebt dan alleen maar de *Chrysops relictus* (Gewone goudoogdaas). Ik heb eens op internet gekeken. Nooit geweten dat er zoveel verschillende soorten dazen zijn!!!

Nog geen dag later zit ik aan de rand van de vijver en zit er naast me in het gras een insect met een gele gloed, vreemde ogen en specifieke bouw. Het ging gelijk door me heen, dit insect moet haast een daas zijn. Het bleek de *Atylotus fulvus* (Gele gifoogdaas) te zijn. Ze zijn niet zo algemeen en houden van open terrein, schoon-, voedselarm-, mineraalrijk water. Een compliment voor mijn vijver!

Atylotus fulvus

Oxythyrea funesta

Zo hebben we ook een spirea in de tuin. Deze plant trekt veel insecten aan, zoals hommels, boktorren en bijen. Daar trof ik ook de *Oxythyrea funesta* (Rouwende goudentor) op aan. Deze dankt zijn naam aan de donkere kleur die deze kever heeft. In het Frans noemt men hem "Drap mortuaire" wat 'rouwkleed' betekend. Zij vallen onder de familie *Scarabaeidae* (bladsprietkevers). Deze soort staat als zeer zeldzaam te boek. De laatste waarnemingen dateren uit 1907 en de soort is herontdekt in 2010. Th. Heijerman & H. Corten (2010) hebben er in Nederlandse Faunistische mededelingen (vol.34) een heel artikel aan gewijd.

Chrysomelidae (bladhaantjes) zijn meestal niet groot en hebben de meest glimmende felle kleuren; metallic doen ze aan.
Je komt ze overal tegen, in de Munt zie je van die donker blauwe kevertjes zitten, de *Chrysolina coerulans* (Blauwe muntgoudhaan) En in de Hennepnetel kun je de *Chrysolina fastuosa* (Hennepnetelgoudhaan) tegen komen. Die heeft zelfs een aantal kleuren. Een prachtig beestje.

Chrysolina fastuosa

Hispa atra (Egeltje)

Toch moet je opletten, want een aantal soorten lijken sterk op elkaar. Dit jaar heb ik, voor mij een nieuwe soort ontdekt. Op de Hoge Veluwe liep ik op een akkertje en vond dit bijzonder insect die zijn naam alle eer aan doet. Het Egeltje!! *Hispa atra* (Egeltje) valt ook onder de familie *Chrysomelidae* (bladhaantjes), al zou je dat niet zeggen in eerste instantie.

Ieder jaar is het weer een nieuwe ontdekkingstocht door het veld of onze eigen tuin.
Je hoeft soms niet ver te gaan, en dat maakt het juist zo leuk. Het maakt niet uit waar je bent, er is altijd wel wat nieuws te bespeuren.

Veel plezier op uw eigen ontdekkingsreis!

Vuurzwammen

Michiel Visch

Fons Kolkman (1936-2021): een paddenstoelen-liefhebber die de kennis van mycologie van zijn oude mentoren heeft geleerd en er tot zijn laatste dagen fanatiek mee bezig was.
Het gaat te ver om alle soorten, die we elk jaar weer opzochten, hier te bespreken maar één soort wil ik uitlichten; de Vuurzwammen. Fons was ook een beetje mijn mentor.
Voor de excursies haalde ik hem vaak op en er werd tijdens de autorit heel wat kennis bijgespijkerd. Als natuurfotograaf en beginnend paddenstoelen-liefhebber werd er bij mij steeds meer interesse aangewakkerd door hem. Toen ik dan in eigen tuin een Boomgaardvuurzwam vond in de pruimenboom en Fons zijn collectie van Vuurzwammen liet zien was het idee voor dit verhaal geboren.
Vuurzwammen zitten voornamelijk op loofbomen en fruitbomen en zorgen ervoor dat de boom geen oogst/vrucht meer voort brengt. Hiermee zijn ze een plaag voor de fruittelers en bosbeheerders en ze worden daarom flink gevreesd. Vuurzwammen zijn een geslacht van paddenstoelen uit de familie *Hymenochaetaceae* van de orde *Hymenochaetales. (Basidiomyceten).*

Soorten:
Er zijn, door het gebruik van de microscoop en DNA, drie basisgroepen te onderscheiden, maar het belangrijkste determinatie-kenmerk wordt toch vaak gevonden in de waardboom/struik. Daar waar er meer soorten mogelijk zijn, biedt de microscoop dan uitkomst.

***tot het geslacht Phellinus**:*
De zwamsoort is een necrofiele parasiet. Hij doodt de boom en leeft als parasiet op het dode hout. De zwam groeit van binnenuit, waardoor hij lang niet zichtbaar is. Hij veroorzaakt witrot.
Echte vuurzwam (*Phellinus igniarius*) op voornamelijk Wilgen en sporadisch op loofbomen.
Boomgaardvuurzwam (*Phellinus tuberculosus*) op prunussoorten. Bij het omzagen van de boom in mijn tuin was mooi te zien hoever de schimmel-parasiet al in het kernhout was doorgedrongen. De boom had in de twee jaren ervoor al geen vruchten meer gedragen. Het laatste jaar waren er wel vruchten en zijn er wel ruim 20 jongen pruimenbomen uit de grond geschoten. Hopelijk worden deze niet aangetast en kunnen we hier weer een mooie pruimenboom van krijgen.
Zwarte vuurzwam (*Phellinus trivialis*) zeer zeldzaam in NL.
Bruinzwarte vuurzwam (*Phellinus conchatus*) op Wilg en Populier op kalkhoudende bodem.
Dennenvuurzwam (*Phellinus pini*) op coniferen.
Espenvuurzwam (*Phellinus tremulae*) op Ratelpopulier en Abeel; zeer zeldzaam tot niet voorkomend in NL.
Populierenvuurzwam (*Phellinus populicola*) op Populieren in oude wondplekken (“necrotic depressions”)

De enige *Phylloparia* is de onderstaande:
Kardinaalsmutsvuurzwam (*Phylloporia ribis*) op Sleedoorn en Meidoorn en in de tuinderijen op Aalbessen en Kruisbessen. Alleen in de duinstreek waargenomen. Necrotrofe parasiet

Echte vuurzwam

Boomgaardvuurzwam

Dennenvuurzwam

Kardinaalsmutsuurzwam

Gewone korstvuurzwam

tot het geslacht Fuscoporia:
De zwamsoort is een saprotroof en leeft van het dode hout. Hij veroorzaakt witrot.

Werkhoutvuurzwam (*Fuscoporia (Phellinus) contiguus*) op naald, Wilg, Berk, Beuk, meer in de duinen.
Gewone korstvuurzwam (*Fuscoporia (Phellinus) ferruginosus*) voornamelijk op Eik in het duingebied.
Langsporige korstvuurzwam (*Phellinus ferreus*) op loofbomen in voedselarm bos.
Viltige vuurzwam (*Fuscoporia (Phellinus) Tosculosa*) komt niet voor in NL.

tot het geslacht Fomitiporia:
De zwamsoort is weer een necrofiele parasiet. Hij doodt de boom en leeft als parasiet op het dode hout. De zwam groeit van binnenuit waardoor hij lang niet zichtbaar is. Hij veroorzaakt witrot.
Vlakke vuurzwam (*Fomitiporia (Phellinus) punctatus*) Voornamelijk op Hazelaar.
Eikenvuurzwam (*Fomitiporia (Phellinus) robustus*) op Zomereik (en soms Beuk, Meidoorn en Robinia).
Duindoornvuurzwam (*Fomitiporia (Phellinus) hippophaecola*) op Duindoorn en Meidoorn.

Vlakke vuurzwam

Eikenvuurzwam

Duindoornvuurzwam

Wat is onkruid?

Marchien van Looij

Als plantenwerkgroep krijgen we wel eens de opmerking: jullie kijken naar onkruid. Maar wat is eigenlijk onkruid en is er een verschil tussen onkruid en andere planten of wilde planten.
Ik heb een overzicht gevonden van hetgeen je als onkruid kunt beschouwen. Daarbij vond ik wel zestien aanduidingen van onkruid. Dat zijn: 1) Begroeiing 2) Distel 3) Gehaat gewas 4) Heemplant 5) Heemplanten 6) Heermoes 7) Herik 8) In het wild groeiende planten 9) Netel 10) Niet gewenste planten 11) Nutteloos gewas 12) Nutteloos kruid 13) Nutteloos of schadelijk geacht kruid 14) Ondergroei 15) Ongewenst gewas 16) Ongewenst groeiend gewas.
Je ziet een grote verscheidenheid aan begrippen. In drie gevallen betreft onkruid één speciale plant of plantengeslacht. Dus met die omschrijvingen kom je niet verder.
Jac.P. Thijsse schreef in 1934 zijn boek Onkruiden. In zijn inleiding beschrijft hij, dat toen de mens nog jager/verzamelaar was er geen onkruid bestond. In de vrije natuur vormden zich planten-gemeenschappen naar omstandigheden van bodem en klimaat. Als de mens gronden gaat vrijmaken voor zijn cultuurplanten dan zullen in de eerste plaats de oorspronkelijke planten proberen hun verloren terrein te heroveren. Maar als de grond te veel bewerkt, bemest en vergiftigd is zullen de oorspronkelijke planten het moeilijk hebben om hun oude plaats weer in te nemen. Omdat cultuur-planten vaak uit vreemde landen komen zijn zij zwakker dan de oprukkende inheemse planten en zal de mens meer grof geschut inzetten om de door hem gewenste planten exclusief te laten groeien.
Thijsse gebruikt als omschrijving van onkruid: elke plant die uit zichzelf komt groeien op plaatsen waarvoor wij haar niet begeren te zien en wel plaatsen waar wij als mens een bepaalde bestemming voor hebben. Een bijzonder voorbeeld dat Thijsse geeft van onkruid is: als je een heide hebt ontgonnen en er een malse weide van hebt gemaakt dan zijn opgeschoten heideplantjes in het grasland onkruid. Ik voeg daar aan toe: als de natuurbeheerder een mooi paars heideveld wil is gras onkruid.
Ook worden volgens Thijsse tot onkruiden gerekend die planten die terreinen in beslagnemen die door de mens wel omgewerkt zijn, maar niet voor cultuur bestemd zijn, zoals braakliggende bouwterreinen, emplacementen van stations en havens, afvalbergenplaatsen bij industrie-inrichtingen, bermen van

Bouwput bij Utrecht Centraal Station, met inzet van Klein hoefblad dat in de diepte groeide
Foto: Marchien van Looij

spoorbanen en wegen en allerlei verlaten hoekjes. Ook rekent hij tot onkruid planten, die met het een of ander door de mens zijn ingevoerd, die hem ontsnapt zijn en die nu in de vrije natuur indringen en de normale ontwikkeling van de wilde plantenwereld verstoren. Hierbij is tegenwoordig te denken aan Watercrassula, omdat deze als aquarium- en vijverplant in staat is om zeer voedselarme milieus te koloniseren, vormt deze soort een bedreiging voor kwetsbare biotopen zoals venoevers. Ook valt te denken aan de Amerikaanse vogelkers, die sinds het begin van de twintigste eeuw als vulhout in productiebossen op voedselarme grond werd aangeplant. Amerikaanse vogelkers werd spoedig een plaag in de bosbouw vandaar ook de bijnaam 'bospest'. De Japanse duizendknoop is oorspronkelijk inheems in Japan, China, Taiwan en Korea. Tussen 1829 en 1841 is zij uit Japan ingevoerd door Von Siebold. Zijn kwekerij in Leiden is waarschijnlijk de bron van de meeste, zo niet alle, Japanse duizendknopen in Europa geweest. De eerste gedocumenteerde waarneming van verwildering binnen Nederland dateert uit 1886. Pas na 1950 is de soort op grote schaal gaan verwilderen. De groeiplaatsen ontstaan door het storten van tuinafval met plantenresten. Uit kleine stukken wortelstok kunnen al gauw nieuwe planten ontstaan. Japanse duizendknoop komt vooral voor op ruderale plekken nabij bebouwing. Door vegetatieve vermeerdering met behulp van kruipende wortelstokken kan de soort zich sterk uitbreiden en alle andere kruiden ter plekke verdringen.
Thijsse stelt vast dat de mens veel voor zijn cultuurplanten doet om ze goed te laten floreren, maar dat onkruiden dat allemaal moeten doen op eigen kracht en met gebruikmaking van allerlei foefjes. De plant maakt veel zaden, zaait zich uit of gaat ondergronds te werk en maakt veel vertakte uitlopers, waarvan een brokstuk weer tot een nieuwe plant kan uitgroeien. Planten die oorspronkelijk hier thuis horen hebben niet veel last van winterkou of droogte en soms hebben ze zaden die jarenlang kiemkrachtig blijven.
In zijn inleiding in het boek Onkruiden van 1934 stelt hij vast dat wat toen zeer algemene onkruiden zijn, in de toekomst tot heel zeldzame planten zullen worden. Aan de hand van een aantal in dat boek genoemde onkruiden wil ik nagaan of hij gelijk heeft gekregen.

Korenbloem foto: Marchien van Looij

Akkergeelster foto: Marchien van Looij

Thijsse vindt dat als de Korenbloem (*Centaurea cyanus*) “door de goede zorgen van zaadreinigers” voor goed van de akkers is verdreven, deze nog altijd welkom is in onze tuinen. De plant is inderdaad sinds 1950 met 75 100% afgenomen en staat als gevoelig op de rode lijst. De plant wordt gekoesterd op “pleegakkers” die in natuurgebieden van bijvoorbeeld Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het Nationaal Park De Hoge Veluwe zijn aangelegd.

De Akkergeelster (*Gagea villosa*) verrast volgens Thijsse in Zuid Limburg de wandelaar door in hele partijen omstreeks Pasen langs een hellend pad groeien. Ook vermeldt hij dat de plant langs de rivieren groeit. De achteruitgang is groot. In 1934 kwam de plant voor in 68 uurhokken (vakken van 5 x 5 km). In 2022 was dat nog maar in13 kilometerhokken (1 x 1 km), al moet gezegd worden dat de plant jaarlijks nogal fluctueert (in 2020 in 31 kilometerhokken). Volgens de Verspreidingsatlas is de Akkergeelster zeldzaam in het rivierengebied en zeer zeldzaam in Zuid Limburg.

Volgens Thijsse wordt een roggeveld na de bloei van de rogge zeer bekoorlijk, doordat het veld een zoom krijgt van het allersierlijkste gras, de Grote windhalm (*Apera spica-venti*), die in bloei komt met grote, dichte en toch losse pluimen als haarfijn kantwerk. Het is een éénjarige plant, die sterft in de nazomer af, maar heeft dan zijn zaad gerijpt, dat open en bloot aan het licht ontkiemt tegelijk met de winterrogge. Raakt het zaad bedolven, dan ontkiemt het niet, om dat direct weer wel te doen, wanneer het aan het licht komt, als de

Windhalm, afbeelding uit Onkruiden

Bilzenkruid *foto: Marchien van Looij*

grond omgewerkt wordt. In zandstreken is de Grote windhalm dan ook haast altijd van de partij. Hoe anders is dat tegenwoordig. De plant is in de periode sinds 1950 met 25 50 % afgenomen. Maar in een artikel over de pleegakkers van Natuurmonumenten komt naar voren dat de “natuurbeschermende boer” niet echt gelukkig is met de Windhalm op de pleegakker op de Loenense Enk.

In 1918 werd Bilzenkruid (*Hyoscyamus niger*) in het tijdschrift De Levende Natuur een veelvuldig voorkomend onkruid genoemd. Het is een uitgesproken stikstofminnaar. Je zou dus verwachten dat deze plant in de huidige tijd het hele land veroverd heeft. Maar dat is helemaal niet gebeurd. Het is een plant die op de Rode lijst de aanduiding 'Bedreigd' heeft, die zeldzaam is en sinds 1950 zeer sterk achteruit is gegaan (75 100 %).

Doornappel *foto: Miep Verwoerd*

Rood guichelheil *foto: Marchien van Looij*

De stand van zaken is anders met de Doornappel (*Datura stramonium*), die in het boek Onkruiden in een adem wordt genoemd met het Bilzenkruid als geweldige liefhebber van stikstof. Die plant is tegenwoordig een algemene soort die onveranderd is of zelfs toegenomen is sinds 1950 en ook niet bedreigd is.

Maar van het grootste gedeelte van de planten die Thijsse noemt, komt gelukkig nog veel voor en ik besluit met het Rood guichelheil dat nog steeds algemeen is en niet bedreigd.

Literatuur:
Dr. Jac.P. Thijsse, Onkruiden 1934
NDFF Verspreidingsatlas
Site Natuurmonumenten

Uilen zijn fascinerende vogels

Nel Appelmelk

De steenuil

De steenuil zie ik zelf het meest. Ik volg ze nu al bijna 8 jaar. Het is een soort dat zich overdag ook geregeld laat zien. Je moet dan wel weten waar de kasten zitten. Door John Schelfhorst ben ik in contact gekomen met een aantal kastenbezitters. Ook mocht ik getuige zijn van het ringen en meten en wegen.

En de steenuiltjes zitten gelukkig in mijn eigen leefomgeving. Dus vaak rijd ik een rondje op de fiets en tuur dan alle daken, paaltjes en hooibergen af. Soms heb je geluk en zie je er eentje zitten.

Het afgelopen jaar is rampzalig verlopen voor de uilen in het algemeen. Er waren door de droogte veel te weinig muizen. De uilen waren daardoor in een slechtere conditie. Als ze al eieren hadden gelegd dan was het nog maar de vraag of er jongen uit waren gekomen. Ook veel jongen hebben het niet gered.
Dus veel nakomelingen zijn er niet gekomen helaas. Deze heeft het dit jaar wel gered (2921)
Nog iets leuks vind ik. Ik had in Ugchelen in de huisartsenpraktijk in de wachtkamer wat foto's van de steenuil hangen. Een patiënt heeft toen navraag bij me gedaan of hij de foto mocht natekenen. Na verloop van tijd was er tijdens mijn vakantie een prachtige pentekening door de bus gedaan.

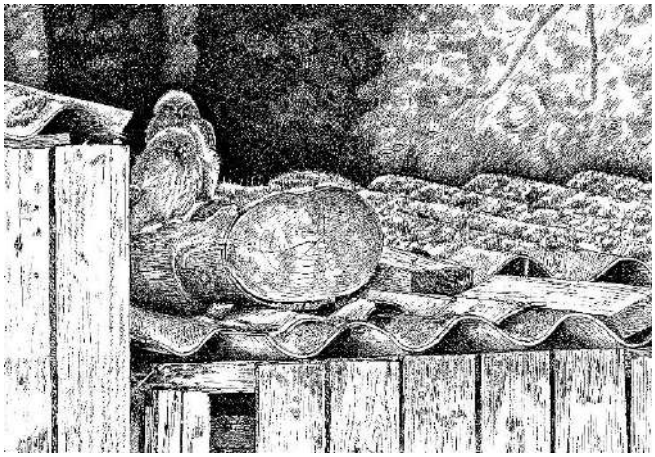

Bosuilen
In de nacht hoor ik geregeld de bosuilen wanneer ik even niet kan slapen en dus wakker ben. Helaas heb ik in de buurt geen bomen ontdekt waar ze verblijven. Ook heb ik bij vrienden een wildcamera geplaatst. De bosuil is bij die beelden geregeld te horen. Ook die vrienden hebben geen idee waar de bosuil zich bevindt. Gelukkig heb ik wat beelden kunnen lenen van Carla Meester..

Bosuil Foto: Carla Meester

Jonge bosuilen Foto: Carla Meester

Ransuilen
Ransuilen kun je gewoon in de wijk vinden. Jaren geleden werkte ik bij Spatie later GGNet. Daar in de buurt stonden coniferen waar de ransuilen een aantal jaren achter elkaar neerstreken. Die zaten overdag met een groep in een tuin bij mensen die een volière hadden. Terwijl de vuilniswagen er langs reed kon ik opnames maken. Ze waren wakker vanwege de herrie van het legen van de containers! Maar bleven rustig in de boom zitten.

Een andere opname van een ransuil kon ik maken na een telefoontje van een vriendin. Die had ineens 1 uil in de tuin ze zei: eentje van een ander merk! Ze heeft in de tuin nl. al steenuiltjes en kerkuilen. Die ransuil bleef een paar uur.
Ik kon toen ook zien hoe er een braakbal onder de boom belandde. Deze meegenomen en uitgeplozen. Bijna het hele geraamte van een muis was te reconstrueren.

Kerkuilen
De meest schuwe soort. En bij daglicht bijna nooit te zien. Door een aantal avonden te posten in mijn tentje kon ik ze fotograferen. Ze hadden mij dan wel in de gaten en zaten doodstil en waren aan het observeren. Het was dan rond zonsondergang. Als ik ze gefotografeerd had, ging ik vaak snel weg. Want het leek erop dat ze anders niet durfden uit te vliegen. Zodra ik mijn spulletjes gepakt had vlogen ze dan uit. Een keertje echt vlak boven mijn hoofd. Een kippenvel moment.
De kerkuilen hebben het het afgelopen jaar ook erg moeilijk gehad. Een aantal keren was het erg koud geweest. De grond was dan bevroren en de muizen waren niet te vangen. De kerkuilen die ik volg hebben dit jaar dan ook geen jongen gehad.

Foto's van Nel Appelmelk, behalve die van de bosuilen.

Een rituele dans

Hilde Ham

Alles is tot in de puntjes geregeld, als ik om 8.15 uur kom aanfietsen. Een vrachtwagen staat leeg in de berm. Een baggermachine is al over de tijdelijke, houten brug van de Ugchelse beek gereden. Op twee witte tafels staan kannen met koffie en thee, bekers en een gevulde koektrommel. Langzaam druppelen alle opgetrommelde vrijwilligers binnen.
Tijdens de koffie worden oudgedienden en nieuwkomers geïnformeerd, verwachtingen uitgesproken. Dennis van Waterschap Vallei en Veluwe sluit kort en krachtig af: "Let op de baggermachine. Hij kan uitzwenken. Kom niet te dichtbij. De larven vinden we wel. Veel plezier."

Lege vrachtwagen

Baggermachine

Koffietijd

De eerste ladingen bagger bevatten relatief veel zand. Dennis legt uit: "Door het zand is hier nog weinig kans op larven. In het middenstuk ligt veel slib en detritus (dood organisch materiaal). Daar is meer kans op larven."
In militaire colonne speuren we minutieus alle bagger af. Voorzichtig worden kleine, grote, dunne, dikke, jonge, oude, blinde en geslachtsrijpe larven met de hand ‘gevangen ’en tijdelijk in een emmer met beekwater losgelaten.

In militaire colonne

Op een zeef

Meten is weten

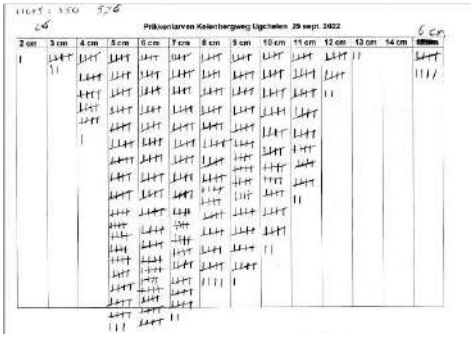
Het eindresultaat

Met hoofd en hart werken we als een geoliede machine. Het middenstuk zit vol larven. Geen één ontspringt de rituele dans van vastgepakt worden; in een emmer water glijden, wachten, spartelen op een zeef, kronkelen in een oranje meetbak, terug in een emmer, losgelaten worden in de matig stromende Ugchelse beek. Hoeveel stress deze stadia veroorzaken bij de larven is onbekend. Om dit tot een minimum te reduceren werkt iedereen zo snel én zorgvuldig mogelijk.

Aan het eind van de dag staat de teller op 576 larven in alle soorten en maten. Een topdag. Op naar de volgende reddingsactie.

KNNV - boeken

Ben Keizer

Boeken van de KNNV Uitgeverij

Wil je een boek aanschaffen bij de KNNV Uitgeverij? Bestel die dan via onze afdeling, want dat heeft voordelen voor jezelf en voor onze afdeling.

- Je krijgt de boeken voor de ledenprijs (10% korting)
- Je betaalt geen verzend- en of administratiekosten.
- Als de boeken binnen zijn krijg je bericht over de bezorging of het afhalen van de bestelling.
- Betaling per bank bij levering.
- En … de afdeling Apeldoorn wordt er ook nog financieel sterker van.

Kijk op de website www.knnvuitgeverij.nl voor een overzicht van alle boeken en volg periodiek de e-mails met boekennieuws.
Bestellen kan bij Ben Keizer: b.keizer9@gmail.com of 06-37419143.
Het kan gebeuren dat de bestelde boeken enige levertijd hebben, omdat gratis verzending door de uitgeverij afhankelijk is van hoeveel boeken er op onze bestellijst staan. Bestel daarom wel tijdig.

OUDE BOEKEN SERVICE

Wat doe je met die mooie maar wellicht oude natuurboeken die u niet meer leest? Zonde om ze weg te gooien. De OUDE BOEKEN SERVICE helpt je om een KNNV-lid te vinden die jouw mooie boeken wil overnemen.
Wil je boeken aanbieden?
Neem contact op met Jan Kerseboom, tel. 055-5338323 of mail j.kerseboom6@chello.nl. Overleg met hem wanneer de boeken bij hem gebracht kunnen worden. Hij maakt een lijst van alle titels en bepaalt de prijs. Tijdens lezingen en op natuurmarkten, waar wij als afdeling aan meedoen, worden de boeken aangeboden. De opbrengst is voor onze eigen afdeling.
Wil je boeken overnemen?
Op de website staat een lijst van beschikbare boeken (onder "overige info/ boeken"). Maak je keuze en neem contact op met Jan. Maak met hem een afspraak om het boek te bekijken en op te halen.
Wat gebeurt er met de onverkoopbare boeken?
Wanneer de boeken binnen 1 jaar niet verkocht zijn dan worden ze afgestaan aan de landelijke KNNV. Zij verkopen dan onze overgebleven boeken en de opbrengst is voor de landelijke KNNV.

Kamperen met Natuurliefhebbers

Ook al weer zin in de vakantie? Gezellig de natuur in, drie dagen tot twee weken naar de mooiste gebieden met andere KNNV'ers.

Ook komend jaar heeft de KNNV 15 kampeervakanties in lente, zomer en herfst georganiseerd. In prachtige natuurgebieden waar je eindeloos veel kan zien, horen en bewonderen. Vanaf een eenvoudige camping zijn er dagelijks een of meer excursies waaraan je mag deelnemen. Een paar uur of een hele dag, een korte wandeling of een berg op. Fietsen of varen. Maar ook zwemmen of een oud stadje bezoeken. De keuze hangt af van je eigen belangstelling. De deelnemers maken samen het kamp.

Tijdens de zomermaanden en met Pinksteren en Hemelvaart doen vaak gezinnen met kinderen mee. Het is voor de (klein)kinderen een leuke manier om met de natuur in aanraking te komen.
Er zijn altijd wel mensen bij die veel planten, vogels, vlinders of andere dieren kennen en die dingen aanwijzen en erover vertellen. Je kan je erin verdiepen of gewoon ervan genieten. 's Avonds wisselen de deelnemers hun ervaringen uit en worden de plannen gemaakt voor de volgende dag.
De deelnemers zorgen zelf voor hun vervoer, hun onderkomen en hun eten.

De voorbereiding wordt gedaan door vrijwilligers van de KNNV en door sommige kampdeelnemers. Meer informatie kun je vinden op https://kampeervakanties.knnv.nl/agenda/
Kijk er eens naar: ook met een caravan ben je van harte welkom!

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn

Doel van de KNNV is het verbreiden van de kennis van de natuur in de ruimste zin van het woord en meewerken aan de bescherming van natuur en landschap door het voeren of steunen van acties, die hierop gericht zijn. De afdeling Apeldoorn van de KNNV is opgericht op 16 december 1911.
Afdeling Apeldoorn heeft een Insecten-, Paddenstoelen-, Planten-, Vogelwerkgroep en een Werkgroep Sprengen en Beken. Iedere werkgroep organiseert excursies en lezingen. Deze worden als regel in de algemene agenda opgenomen. Alle leden en huisgenootleden van de afdeling mogen aan deze activiteiten deelnemen.
De bijeenkomsten van alle werkgroepen zijn op dinsdagavond volgens onderstaand schema.
Locatie: Wijkcentrum Orca, Germanenlaan 360, Apeldoorn

Vwg	Plwg	Iwg	Pawg	WgS&B
1e dinsdag van de maand	2e dinsdag van de maand	3e dinsdag van de maand	4e dinsdag van de maand	5e dinsdag = 1x per kwartaal

Voor aanvangstijdstip en over wat de werkgroepen doen, kunt u informatie krijgen bij onderstaande werkgroepcoördinsdagnatoren en op de afdelingswebsite:

Bestuur

Voorzitter	Jacob Ruijter	06-2217 2410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
Secretaris	Evelien Schermer	055-533 6273	secretaris@apeldoorn.knnv.nl
Penningmeester / Ledenadministrateur	Gerrian Tacoma	055-534 0943	penningmeester@apeldoorn.knnv.nl ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl
Activiteitencoördinator	Hans Coppens	06-4312 9217	jjm.coppens@icloud.com

Werkgroepcoördinsdagnatoren

Insectenwerkgroep	Koos Middelkamp	055-366 7693	midtip@planet.nl
Paddenstoelenwerkgroep	vacant		
Plantenwerkgroep	Marchien van Looij	055-355 0149	m-vanlooij@hetnet.nl
Vogelwerkgroep	Rein van Putten	055-541 2454	rein.van.putten@online.nl
	Ineke Klaver	055-541 2107	icklaver@hotmail.com
	Paul Vermeulen	06-5181 5440	paul.vermeulen@hetnet.nl
	Evelien Schermer	055-533 6273	evelienschermer@hetnet.nl
Werkgroep Sprengen en Beken	Hans van Eekelen	055-533 0988	hans.veek@gmail.com

Commissies en overige adressen

Activiteitencommissie	Hans Coppens	06-4312 9217	jjm.coppens@icloud.com
	Miep Verwoerd	055-533 7328	m.verwoerd3.1@kpnmail.nl
	Klaske de Jong	0578-61 4190	klaske.de.jong@gmail.com
	Philip Claringbould	06-3617 3548	p.zonnig@gmail.com
Promotiecommissie	Jacob Ruijter	06-2217 2410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
	Jan Kerseboom	055-533 8323	j.kerseboom6@chello.nl
	Evelien Schermer	055-533 6273	evelienschermer@hetnet.nl
De Vier Jaargetijden Redactie	Hans Coppens	06-4312 9217	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Ineke Klaver	055-541 2107	redactie@apeldoorn.knnv.n
	Nina de Vries (opmaak)	06-8194 1222	redactie@apeldoorn.knnv.nl
Bezorging (coördinatie)	Jannie Aalders	055-366 4140	j.aalderstamboer@upcmail.nl
	Ineke Klaver	055-541 2107	icklaver@hotmail.com
Boekenverkoop	Ben Keizer	06-3741 9143	b.keizer9@gmail.com
Webmaster	Paul Vermeulen	06-5181 5440	webmaster@apeldoorn.knnv.nl